



РАТНА ТРАГЕДИЈА НА СЛОВЕНАЧКИ НАЧИН

(Марјан Пушевац и Гашпер Крајнц: *Малиј, Музеј новејше згодовине, Цеље, 2018*)

Моја генерација стрипаша рођена шездесетих година, која је одрасла на француском *новом џаласу* са Моебиусом на челу, франкофоним вестернима из *Сиријошеке*, шпанским и енглеским научним фантастичним причама из *Забавника* и *Звиџорејца*, италијанским *Аланом Фордом* у сочном хрватском преводу и хрватском *Новом квадграђу* увек је с висока и с презиром гледала на амерички стрип. Осим, наравно, на Роберта Крумба и андерграунд, који је у својој суштини и карактеру био много европскији од америчког стрипа, иако је рођен у подземљу Сан Франциска и премда, с изузетком Гатникове *Мајне Пурје*, није био присутан у Европи. Амерички новински стрип са презасићеним слицицама, повучен из нафталина педесетих година, био је *passee*, а суперхеројски стрип са летећим јунацима у хеланкама који су чудесно пркосили свим законима гравитације међу познаваоцима није био вредан ни помена. Млађе генерације које нису имале среће да барем мало окусе богату и развијену југословенску издавачку продукцију стрипова морале су да уместо бољих или лошијих српскохрватских превода читају оригинална америчка издања како захтевнијих књига тако и ревијалне суперхеројске штампе. Иначе, у међувремену је одрастао и амерички стрип у свескама, приче и протагонисти постали су сложенији, а динамични цртеж и кадрирање, који су већ раније доминирали над много статичнијим европским слицицама, још више су потврдили њихову доминацију у светском стрипу.

Један од млађих фанова америчког суперхеројског стрипа је и Гашпер Крајнц (1985). Своју је стриповску каријеру започео прилично касно, тек 2016. године у тридесет првој години, јавности се први пут представио албумом *Rite* на енглеском језику, а да претходно није објавио ниједну страницу стрипа. Пре него што се 2013. године у потпуности и професионално посветио цртању (углавном дигиталним илустрацијама), бавио се графичким дизајном, фотографијом и аудио и видео продукцијом, што му је касније много помогло у стварању стрипа. *Rite* је жанровски стрип настао на најбољи начин у америчким хорор филмовима осамдесетих година, пратећи причу и сценарио Матица Вечка. Није случајност, наравно, да се прича дешава у Северној Америци и да је стрип на енглеском језику, јер су аутори већ од почетка циљали на богато и профитабилно америчко тржиште, што је видљиво како из самог формата, ужег од европских албума, а још више по стилу цртања у маниру америчких узора суперхеројског жанра Џона Пола Леона или Томија Лија Едвардса, монтажи табле и самом току приче. Стрип је у потпуности нацртан и колорисан дигитално, што пак не умањује његову визуелну вредност, јер је линија довољно богата и разнолика, у неким случајевима чак русти-

кална, како и пристаје причи која се догађа у дивљим канадским шумама и ни на који начин не делује стерилно, као што је то често случај са компјутерским цртањем. Боје су тамне, баш како и пристаје хорор жанру, са сивкасто плавим и црвенкастосмеђим нијансама. Кадрирање и композиција појединих слика су такође веома добри, чиме се *Rite* ни на који начин не разликује од упоредивих америчких дела. Стрип није приметио ниједан инострани издавач, али је заинтересовао словеначког писца Маријана Пушавца, који је тражио цртача за биографски стрип о Фрањи Малгају.

Прошле године је у Паризу одржана је централна церемонија обележавања стогодишњице завршетка Првог светског рата којој су присуствовали сви угледни европски и светски лидери, а у Словенији смо је се сетили јако срамежљиво. Штавише, није било неких већих разлога за славље (осим, наравно, што је коначно био крај светског рата), јер смо због територијалних апетита суседних земаља и политичке кухиње великих сила, као и због потпуно неприпремљене и неспособне националне владе, изгубили целу Приморску и Корушку. А да није било појединаца који су кренули да бране северну границу, могли смо изгубити још више. Један од њих био је и заборављени Фрањо Малгај (1894–1919), двадесетчетворогодишњи поручник аустроугарске војске, који је након пада монархије и безвлашћа у Цељу окупио групу добровољаца с којима је заузео и ослободио Межичку долину од Немаца. Немачка корушка регионална скупштина у Клагенфурту затражила је анексију Корушке Аустрији, а национална влада прикључење територија (иначе међународно непризнатој) држави Словенаца, Хрвата и Срба. У Штајерској је општински одбор, у већином немачком Марибору, прогласио град са околином делом Аустрије и успоставио националну стражу, касније разоружану од стране Мајстерових бораца у вештој акцији. Крајем новембра, уочи поновног уједињења са Краљевином Србијом, Мајстерове јединице заузеле су територију од Радгоне до Муте, а Малгајева група окупирали је Блајбург и Великовец, припремајући се за напад на Клагенфурт, што се није догодило због нећкања љубљанске владе. Након кратког затишја, у априлу 1919. догодила се слабо припремљена офанзива југословенске војске, у којој су аустријске јединице заузеле све раније ослобођене територије. У тој борби је 6. маја такође пао Фрањо Малгај.

Пушавец нам Малгајев живот не представља од рођења и детињства, као што је то уобичајено у биографијама, већ нас одмах ставља у средиште акције бунтовне и национално свесне групе словенских ученика у једној немачкој гимназији у Цељу, чији је Малгај био члан годину дана пре почетка рата. Три месеца након избијања рата, позван је у 87. пешадијски пук из Цеља, борио се на Сошком фронту и доказао се на тиролском ратишту, где је због својих заслуга унапређен у резервног поручника, и добио медаљу за храброст. Аутор се строго придржава историјских чињеница у биографији, које преплиће с веристичким сценама опијања, љубави и сексуалности, чиме демистификује главног лика и чини га много природнијим и људскијим, упркос његовом јунаштву. Чак је и код Малгајеве смрти, која је умотана у вео тајности, као што је то наравно случај са националним херојима о којима постоји неколико верзија, одлучио да Малгај не почини романтично самоубиство да не би жив пао у руке непријатељу, већ се определио за верзију трагичне експлозије ручне бомбе која му је висила иза појаса.

Крајнц је Малгајеву смрт која приказује све атрибуте америчког стрипа о суперхероју јако добро приказао на две странице на крају књиге, али наравно да је потпуно реалистични стрип *Малијај* био много захтевнији од фантастичног *Rite*, углавном због мноштва ликова, како централних јунака, тако и анонимних протагониста који се појављују у стрипу. Изузев повремено премалих шака (и неспретно нацртаних прстију) људски ликови су анатомски добро нацртани, у правим пропорцијама. Једини је проблем у портретима протагониста, јер су лица врло слична и понекад је тешко препознати различите ликове. Композиција странице стрипа је амерички динамична, са различитим величинама појединачних слика које се не држе крутих оквира, него се повремено протежу кроз цео формат до ивице странице. Сами ликови, с више или мање богатим костимографским дизајном (наравно, војнички је прилично једноставан) добро су постављени у простору и композицији слике са разноврсним филмским плановима, које аутор понекад обогаћује различитим погледом и углом камере, чиме и статички ликови постају визуално динамични... Одсуство боје замењује сенчење фигура, које је робусно усклађено са линијом контуре и употпуњено тачкастим растером. Код панорамске слике пејзажа и позадине користи мекшу линију, како би успешно приказао тродимензионални простор. Аутентична архитектура градских здања и техничке ствари, посебно оружје попут пушака, топова и митраљеза, врло су добро нацртане, а посебно је фасцинантан воз у различитим перспективама.

Свакако је Малгајев корушки сународник Крајнц био добар избор за приказ биографије храброг родољуба који је узео пушку и историју у своје руке и, пре свега, на локалном нивоу, убележио се у сећање и свест Словенаца. Сада ће у популарној биографији о њему и његовој борби за одбрану матичне земље и језика моћи да науче и словеначки клинци – јер је стрип намењен првенствено младима – а лако ће се препознати разлика између популистичког десничарског патриотизма, који се већ појављује у облику расистичких ксенофобичних бајки и кроз локални патриотизам, преплићући се у националистичку политику и друштво, и између истинског патриотизма Малгајевог и Мајстеровог типа.